

Розділ 2

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Світлана БУРДЕНЮК

викладач економічних дисциплін,
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж харчової промисловості НУХТ»,
м. Кам'янець-Подільський

ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ – ОРІЄНТИР ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Реформа пенсійної системи України на часі уже давно. Україна, хоча згідно чинного вітчизняного пенсійного законодавства формує трирівневу пенсійну модель, практично використовує тільки солідарну систему. У зв'язку з цим українські пенсіонери, на даний час, одержують пенсію тільки із першого рівня, тоді як в інших країнах пенсійні доходи формуються із всіх трьох рівнів. Через старіння нації солідарна система скоро стане неефективною. Є три види пенсійної системи: солідарна (громадяни, які працюють, утримують пенсіонерів за рахунок пенсійних внесків), накопичувальна (існують державні, корпоративні та приватні пенсійні фонди, накопичені кошти є власністю пенсіонера) і змішана (наявні елементи солідарної та накопичувальної системи).

Практичний досвід функціонування національних пенсійних систем у світі показав, що суспільство ще не придумало такої пенсійної системи, яка б повністю змогла вирішити всі проблеми у сфері пенсійного забезпечення, а саме: гарантування мінімального рівня життя людям пенсійного віку, забезпечення надійного механізму стимулювання працездатного населення до самостійного здійснення пенсійних заощаджень, справедливості розміру пенсій, яка б прямо пропорційно залежала від суми внесених страхових пенсійних внесків. Тому серед науковців, експертів, фахівців у сфері пенсійного забезпечення вже тривалий період основними темами дискусій є пошук найбільш ефективних страхових методів та механізмів, створення багаторівневих взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних пенсійних систем, активне залучення приватного сектору та самих застрахованих до фінансування пенсійних витрат, залучення до процесу колективного і особистого пенсійного страхування осіб, зайнятих на тіньовому ринку праці, створення комплексних інститутів соціального захисту престарілих верств населення.

Більшість європейських країн вибрали пенсійні моделі, для яких характерним є функціонування трьох рівнів, які поєднують перерозподільний і накопичувальний типи пенсійного забезпечення населення [1].

Досліджуючи пенсійні системи країн світу в більшості з них діє змішана система, в якій домінує або солідарна, або накопичувальна. Виключно солідарна система працює на Кубі: пенсії платять громадянам відповідного віку, у яких є 25 років робочого стажу. Виключно накопичувальна система в Пакистані: громадяни, які працюють, сплачують внески на свій пенсійний рахунок. Солідарна система домінує в Швеції, Польщі, Фінляндії, Ірані, Туреччині, Росії, Єгипті та Китаї. Наприклад, в Швеції 16% зарплати працівника відраховують до пенсійних зобов'язань, 2,5% – йдуть на приватний пенсійний рахунок. У Польщі є обов'язкові пенсійні внески (19,5% фонду оплати праці відраховують в пенсійний фонд), а також існують приватні пенсійні фонди [3].

У Німеччині, Нідерландах, Франції, Австрії та Італії є обов'язкове пенсійне страхування. Крім того, існують корпоративні пенсії – підприємства платять своїм колишнім працівникам. У США 15,3% доходів працівника йде на обов'язкові пенсійні внески, є добровільні приватні і державні пенсійні фонди. У Чилі державні пенсії платять громадянам, якщо їх приватні пенсійні фонди збанкрутували. Працівники в країні роблять обов'язкові відрахування із зарплати в приватні пенсійні фонди на особистий рахунок. Аналогічна схема в Аргентині, Перу та Колумбії [3].

Варто зазначити, що сучасний стан і оцінку пенсійних систем країн здійснюють за так званим Глобальним пенсійним індексом. У 2020 році інформаційним агентством Bloomberg, був опублікований такий індекс (табл. 1), який враховує понад 40 показників для з'ясування їхньої адекватності, стійкості та цілісності. Значення індексу є сумою балів від 0 до 100. Як відмічають експерти, такий індекс дає глибшу та багатшу інтерпретацію глобальних пенсійних систем з різною структурою окремих складових, що співіснують в різних політичних і соціально-економічних умовах [4].

Аналізуючи дані таблиці 1, бачимо, що на третьому місці серед країн з найкращою пенсійною системою – Ізраїль, на четвертому – Австралія, а на п'ятому – Фінляндія. США зайняли в рейтингу 18-е місце. Україна до списку не потрапила. Саме в Нідерланди та Данія є лідерами, оскільки в них діє першокласна та надійна система пенсійного забезпечення, яка забезпечує гідні виплати, є фінансово стійкою і має високий рівень цілісності.

Потрібно відмітити, що у багатьох країнах ситуація погіршилася через пандемію, скоротилися пенсійні внески, знизилися доходи і при цьому зріс державний борг.

Що стосується накопичувальних пенсійних програм, то звертає на себе увагу

такий факт, що Данія посідає перше місце у світі за показником вартості приватних пенсійних активів (722 млрд. дол.) у відсотках до ВВП – 208% у 2017 році. Нідерланди – на другому місці: 184% ВВП (1,628 трлн. дол.). Приватними пенсійними планами в Нідерландах охоплено близько 94% найманих працівників, у Данії – 90%. Якщо порівнювати з Україною, то в нашій країні недержавні пенсійні фонди мають активи 97 млн. дол. або 0,1% ВВП, рівень охоплення приватними пенсійними програмами становить лише 5% від зайнятих працівників.

Таблиця 1

Глобальний пенсійний індекс у 2020 році

Рейтинг	Країна	Оцінка зі 100
1	Нідерланди	82,6
2	Данія	81,4
3	Ізраїль	74,7
4	Австралія	74,2
5	Фінляндія	72,9
6	Швеція	71,2
7	Сінгапур	71,2
8	Норвегія	71,2
9	Канада	69,3
10	Нова Зеландія	68,3
35	Мексика	44,7
36	Філіппіни	43,0
37	Туреччина	42,7
38	Аргентина	42,5
39	Таїланд	40,8

Показовим показником, який свідчить про ефективність функціонування національних пенсійних систем цих країн, є чистий коефіцієнт заміщення пенсії. За даними ОЕСР у Нідерландах він становить 100,6% середнього перед пенсійного заробітку, у Данії – 80,2%. Приводячи цей показник по Україні, необхідно відмітити, що він становить тільки 40; від середньої зарплати в країні після сплати податків [2].

Вважаємо, що саме наведені приклади розвитку пенсійних систем у країнах світу має стати для соціальної політики України першочерговим завданням введення в дію накопичувального пенсійного забезпечення. Для більш ґрунтовного відображення суттєвих різниць українських пенсіонерів та пенсіонерів країн світу наведемо наступні

дані: в Україні середньостатистичний пенсіонер – жінка, її очікувана тривалість життя близько 75 років (це набагато менше, ніж у розвинених країнах). Середній розмір пенсії в Україні становить усього 117 євро. В інших країнах, які ми брали для порівняння, – США, Франція, Німеччина – середньостатистичний пенсіонер теж жіночої статі. У Штатах очікувана тривалість життя становить 80,9 років (менш, ніж у Європі), а пенсія становить близько 1,2 тисяч євро. У Франції середня очікувана тривалість життя – 84,5 роки. Середній розмір пенсії – 1,4 тисячі євро. Майже вдвічі нижча пенсії в Німеччині – 782 євро, там середня тривалість життя – 82,4 роки.

Підсумовуючи наше дослідження в контексті зарубіжного досвіду необхідно відмітити, що національні пенсійні системи багатьох країн приділяють йому багато уваги. Протягом двох останніх десятиріч, незважаючи на різні періоди у розвитку національних економік багатьох країн, накопичувальні пенсійні програми є важливим джерелом підвищення пенсійних доходів громадян пенсійного віку. На сучасному етапі функціонування національних пенсійних систем одним із основних стратегічних завдань для них вважається прискорений розвиток їх другого і третього рівнів. Їх ефективне використання і застосування є пріоритетом подальшого реформування у пенсійній сфері.

Перелік джерел інформації:

1. **Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень).** Міжнародний досвід: уроки для України. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору», березень 2018 рік. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings_Pillar-2_February2018_ua.pdf
2. **Яценко В.** Де у світі найкращі пенсійні системи. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/11/16/642712/>.
3. **Які пенсійні системи працюють у країнах світу.** URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/08/infografika/suspilstvo/yaki-pensijni-systemy-pracyuyut-krayinax-svitu>.
4. **These Are the World's Best (and Worst) Pension Systems in 2020.** URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-19/these-are-the-world-s-best-and-worst-pension-systems-in-2020>.